

බුද්ධකාලීනව අට්ඨකථාකරණයේ ආරම්භය හා ව්‍යාප්තිය

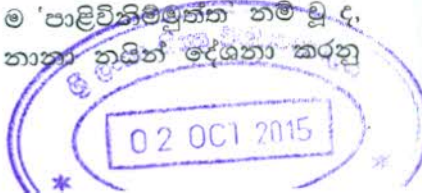
පිළිබඳ විමසුමක්

බොරලන්දේ ධම්මරතන හිමි

ප්‍රවේශය

අට්ඨකථාකරණයේ මූලබීජයන් ත්‍රිපිටක දේශනාවන්ගෙන් ම සොයා ගත හැකි බැවින් අට්ඨකථාව බුද්ධකාලීන බවත්, බුද්ධභාෂිතය සඳහා අර්ථකථන සම්පාදනය වනුයේ බුදුරදුන් වැඩ වසන සමයෙහි පටන් ම බවත්, ඒ නිසා ම අටුවාවන් තුන් පිටකය තරම් ම පැරණි බවත්, පිළිගත හැකිය. ඒ අනුව අට්ඨකථාකරණය බුද්ධ කාලය දක්වා ම දිව යන බව පෙනේ. දේශනාපාළියේ විවිධ ගමිහිර ස්ථානයන් අර්ථ සුඛාවබෝධය කරගනු වස් බුද්ධ කාලීනව ම යම් ක්‍රමවේදයක් සකස්ව තිබූ බව අටුවා ලක්ෂණ ඇති සූත්‍ර දේශනා ත්‍රිපිටකයේ හමු වීමෙන් සනාථ වේ. ථෙරවාදී සම්ප්‍රදායේ පිළිගැනීම අනුව බුදුන් වහන්සේ විසින් අර්ථවර්ණනා ක්‍රමය දේශනා කර ඇත. බුදුන් වහන්සේ ඒ ඒ ස්ථානවලදී දේශනා කරන ලද විස්තරාර්ථකථන සහිත ප්‍රකීර්ණක දේශනාව ම අට්ඨකථාවේ ස්වරූපය ගත් බවත්, බුදුන් වහන්සේ විසින් ම ත්‍රිපිටකයට අර්ථවර්ණනා ක්‍රමය දේශිත බවත්, බුදුන් වහන්සේ විසින් විවරණය නොකරන ලද පාලි ධර්ම පදයක් නැති බවත් සාරසුදීපනී විස්තරයෙන් දත හැකිය. "භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් විවරණය නොකරන ලද පාළි පදයක් නම් නැත. සියලු පදයන්ගේ අර්ථය දේශනා කරන ලදහ. සම්බුදුන් වහන්සේ විසින් ම ත්‍රිපිටක අර්ථ වර්ණනාව ද දේශනා කරන ලද්දේ යයි දත යුතුය. ඒ ඒ තැන්හි දී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් පවත්වන ලද ප්‍රකීර්ණක දේශනාව ම අට්ඨකථා නම් වේ."¹

මෙහි එන 'ප්‍රකීර්ණක දේශනාව' යනු තුන් පිටකයේ අර්ථසංවර්ණනා ක්‍රමය යැයි ද එය බුදුන් වහන්සේ විසින් ම දේශනා කරන ලද්දේ යැයි ද මෙම ටීකා උද්ධරණයට අනුව කර්තෘවරයා බැසගත් නිගමනයෙන් හැඟේ. ප්‍රකීර්ණක දේශනාවම අට්ඨකථාවේ මූලය හෙවත් ප්‍රතිෂ්ඨාධාරය වූ බව විමතිවිනෝදනී ටීකාවේ අනෙකුත් උද්ධාරණයකින් ද පැහැදිලි වේ. "සංගීතිකාරක තෙරවරුන් විසින් ත්‍රිපිටකපාළි සංඛ්‍යාත සූත්‍රාන්ත වශයෙන් නොනැගූ හෙයින් 'අසුන්තන්තනිබ්දධ' නම් වූ හා එහෙයින් ම 'පාළිවිනිච්ඡුත්ත' නම් වූ ද, ඒ ඒ අවස්ථාවට සුදුසු පරිදි බහ බහා නානා නයින් දේශනා කරනු

ලබන නිසා 'මක්කන්තික' නම් වූ ද, මේ ප්‍රකීර්ණක දේශනාව අටුවාවන්හි සුදුසු පරිදි සංග්‍රහ කරන ලද අතර එය ම අවිධිකථාවන්ගේ මූලයයි."²

'අටුවා බුද්ධකාලීනය' යන අදහස සමර්ථනය කිරීමට "දම්පියට අටුවා කෙරෙමිසි යුව එයට බුදුකැලි අටුවා ඇත්තෝ" "මගධ බසින් වැටෙමින් ආ බුදුකැලි අටුවා හෙළදිව් ඇපුරෝ හෙළබසට නැගුහ." යන ධම්පියා අටුවා ගැටපද උද්ධානයන් ඉදිරිපත් කළ හැකිය.³ එසේ ම දේසනාපාලියේ තිරතුරුව හමුවන වන 'විවරනි, විහජනි, උත්තානි කරොති' යන පද යෝජනාවෙන් ද අටුවා ලක්ෂණ පැහැදිලි වේ. එසේ ම සමන්තපාසාදිකා විවරණයට අනුව පෙළෙහි 'අඤ්ඤා' යන පදයෙන් ඇතැම් තැනෙක අටුවාව හඳුන්වා ඇති බව සඳහන් වේ. ඒ අනුවත් එළඹිය හැකි නිගමනය වනුයේ අටුවා මූලධර්මයන් ත්‍රිපිටකය තුළ ම විසිර ඇති බවත් අටුවාවන්ගේ ආරම්භය බුද්ධකාලය දක්වා දිවෙන බවත්ය. පාලි අවිධිකථා සාහිත්‍යයෙහි ප්‍රභවය හා සංවර්ධනය පිළිබඳ විමර්ශනය කිරීමෙහි දී ඒ පිළිබඳ අවස්ථා තුනක් යටතේ සාකච්ඡා කළ හැකිය. එනම්,

- සුත්‍රාන්තරයෙහි ඇති අර්ථවර්ණනාත්මක පාඨ
- පෙළෙහි අර්ථසංවර්ණනාත්මක සූත්‍ර වශයෙන් ඇති දේශනා
- පෙළ පොත් අතර තිබෙන නිද්දෙස වැනි අර්ථසංවර්ණනාත්මක කෘති

මෙම අටුවා පසුකාලීන අටුවා තරම් අංගසම්පූර්ණ නැත. එහෙත්, පසුකාලීන අටුවා අංගසම්පූර්ණ අර්ථවාක්‍යාන ග්‍රන්ථ සමුච්චයක් වශයෙන් සකස් කර ගැනීම සඳහා මෙම ත්‍රිපිටකානුබද්ධ අර්ථකථන විධික්‍රම මහෝපකාරී විය. පශ්චාත්තන අවිධිකථා පරිපූර්ණව සකස් වී තිබීමෙන් පෙනී යනුයේ ද මේ අටුවා අර්ථකථන ක්‍රමවේදය දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ දියුණු වෙමින් පැවත ගෙන ආ බවයි. පූර්වයෙන් සන්දර්ශිත අවස්ථාත්‍රයෙන් පෙනෙනුයේ පළමු අවස්ථාවේ අර්ථවිවරණ පාඨ සූත්‍ර ඇතුළත ම අන්තර්ගත වූ බවයි. අනතුරු අවස්ථාවෙහි දී තත් ක්‍රමය සංවර්ධිත වනුයේ එබඳු අර්ථසංවර්ණිත වෙන ම සූත්‍ර දේශනා කිරීමෙනි. පසුව මෙම ක්‍රමවේදය අනුව සම්පාදිත දේශනා සමුච්චි වශයෙන් අන්තර්ගත කෘති හමු වේ.

අර්ථ විවරණ ඉදිරිපත් කිරීමට හේතු

පෙළදහම විවිත්‍රය. එමෙන් ම ගම්භීරය. සියුම් ධර්ම කාරණා පෙළ සාහිත්‍යය තුළ නිරතුරුව ම දක්නට ලැබේ. නානා දේශනා ක්‍රම හා හේතුඵල සබඳතාවයේ පවත්නා වූ සියුම් බව නිසා පෙළ සාහිත්‍යය අතිශයින් ගැඹුරු බවක් උසුලයි. ධර්ම, අර්ථ, දේශනා, ප්‍රතිවේද වශයෙන් ඒ ගම්භීරත්වය සතරාකාරයකින් යුක්ත වේ.⁴ 'ගම්භීර' යන පදයෙන් ගුප්ත, සැඟවුණු යන අර්ථ විස්තෘතය.⁵ ධර්ම වශයෙන් පෙළදහම නානාත්‍යයක්‍රමයෙන් යුත් හෙයින් ගැඹුරුය. විශේෂාර්ථ අපේක්ෂා කරන බැවින් පෙළ දහමේ අර්ථ ද ඉතා ගැඹුරුය. එම අර්ථ දීපනය කරනු පිණිස කරන ලද විසිතුරු දේශනා ඇති හෙයින් දේශනා ක්‍රමය ද ගැඹුරුය. විසිතුරු දේශනා ඇති හෙයින් පෙළදහමේ අවිපරිතාවබෝධය හෙවත් ප්‍රතිවේදය ඉතා ගැඹුරුය. එහෙයින් පසුරෙකින් මහාර්ණවය තරණය කිරීම මෙන් සද්ධර්ම සාගරය තරණය කිරීම ද අතිශයින් දුෂ්කරය. සුගතයන් වහන්සේ සම්බෝධියෙන් සිව්වන සතියේ හා පස්වන සතියේ සම්මර්ශනය කළ ධර්මය ලෝකයට දේශනා කිරීම සඳහා අටවන සතියේ මන්දෝත්සාහී වූයේ ද මේ ගැඹුරු බව නිසාමය. ක්ලේෂ සහිත වූවන්ට තබා නික්ලේෂී රහතන් වහන්සේලාට ද අවබෝධ කළ නොහැකි දුර්විඥය, ගම්භීරස්ථානයෝ පෙළදහමේ ඇත්තාහ.

බුද්ධ දේශනාව කාල, දේශ, පුද්ගල, අභිප්‍රාය, අරමුණු, අර්ථ වශයෙන් විවිධ සන්දර්භවලට අනුකූල බවක් පෙන්වන නිසා සංක්ෂිප්ත හෝ විස්තාර වශයෙන් හින්ත විම දක්නා ලැබේ. "දොමා භික්ඛවෙ තථාගතස්ස ධම්මදෙසනා ... සඛිතොතන ව විජාරොතන ව"⁶ මෙම දේශනා ක්‍රම දෙක ඔස්සේ ධර්ම දේශනා කිරීම බුදුරදුන්ගේ දේශනා ශෛලිය වූ බව "සඛිතොතන"පි දෙසෙති, විජාරොතන"පි භාසති"⁷ යන උද්ධානයෙන් පෙනේ. අටුවාචාරීන් වහන්සේලා දක්වන අයුරින් 'දෙසෙති' යන වචනයෙන් සංක්ෂිප්ත ප්‍රකාශන ද, 'භාසති' යන්නෙන් සවිස්තර ප්‍රකාශන ද අර්ථවත් වේ. "දෙසිස්සාමිති හි සඛිතනදීපනං භොති. භාසිස්සාමිති විජාරදීපනං"⁸ බුදුන් වහන්සේ ධර්ම දේශනා කිරීමේ දී කෙටියෙන් කළ දේශනා 'සංඛිත' යන වචනයෙන් ද, එම සංක්ෂිප්ත දේශනා සඳහා සිදු කරන ලද විවරණාර්ථ 'විජාර' යන වචනයෙන් ද නිරූපනය වන අයුරු මනෝරථපූර්ණ අටුවාවේ එන උද්ධරණයකින් පැහැදිලි වේ. "සංඛිතොතන"නි මාතිකාඨපනෙන

විඥානාත්ති යපිතමාතිකාවිභජනෙන්”⁹ එහෙත් පපඤ්චසුද්ධි අටුවාව ධාතුච්ඡංග සුත්‍ර වර්ණනාවේ දී අවධාරණය කරනුයේ බුදුවරුන්ගේ සියලු ම දේශනාවන් සංක්ෂිප්ත වන බවත්, විස්තරාත්මකව දේශනා කළ කිසිදු ධර්ම කොටසක් නොමැති බවත්ය. “බුද්ධානං කිර සබ්බාපි ධම්මදෙසනා සඞ්ඛිත්තා”ව විඥානදෙසනා නාම නත්ථි.”¹⁰ මෙයින් ගම්‍ය වනුයේ සියලු බුද්ධවචනය සඳහා අර්ථ විචරණ සැපයීම අත්‍යවශ්‍ය කරුණක් වූ බවයි.

බුදුරදුන් කෙටියෙන් දේශනා කළ සුත්‍ර අවබෝධ කර ගැනීමට අසමර්ථ වූ ශ්‍රාවකයෝ, ඒ සඳහා විස්තාරිත දේශනා අපේක්ෂා කළ බව පෙනේ. මධුපිණ්ඩික සුත්‍ර දේශනාවේ උද්දේසය පමණක් ඇසූ භික්ෂූන් වහන්සේලාගේ අදහස වූයේ “කො නු ඛො ඉමස්ස භගවතා සඞ්ඛිතොන උදෙසස්ස උද්දියස්ස විඥානෙන අත්ථං අවිභක්ඛස්ස විඥානෙන අත්ථං විභජෙය්‍ය”¹¹ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් සැකෙවින් දේශනා කළ, විස්තරාර්ථ වශයෙන් විභජනය නොකළ, මේ උද්දේසයේ අර්ථය කවරෙක් විස්තරාර්ථ සහිතව විභාග කර දක්වන්නේ ද ? යනුවෙනි. එසේ ම භාලිද්දිකානී නම් ගෘහපතියා ද මහා කාන්‍යායන තෙරුන් වෙතින් එවැනි ම වූ විචරණයක් පිණිස මෙසේ විමසයි. “ඉමස්ස නු ඛො භනෙත, භගවතා සඞ්ඛිතොන භාසිතස්ස කථං විඥානෙන අත්ථො දධංඛො”¹² ජානුස්සෝණී බ්‍රාහ්මණයා ද බුදුරදුන් දේශනා කළ අති සංක්ෂිප්ත දේශනාවක අර්ථය දැන ගැනීමට නොහැකිව මෙසේ පවසයි. “න ඛො අහං ඉමස්ස භොතො ගොතමස්ස සඞ්ඛිතොන භාසිතස්ස විඥානෙන අත්ථං අවිභක්ඛස්ස විඥානෙන අත්ථං ආජානාමි.”¹³

බුදුන් වහන්සේ ධර්මාන අවධියේ දී ම බුද්ධ දේශනාවන්ට, ස්වකීය අනුභූතීන්ට සාපේක්ෂව විවිධ අර්ථකථන ඉදිරිපත් කළ අයුරු දක්නා ලැබේ. බොහෝ විට ශාස්තෘවරයකුගේ අනුගාමිකයන් විවිධ නිකායන්ට කැඩී යාමට හේතු වනුයේ ද එක ම දේශනාවට එකිනෙක වෙනස් වූ අර්ථකථන සැපයීමට යාම නිසාවෙනි. සාති භික්ෂුව අවිච්ඡන්තව, නොවෙනස්ව භව සංසරණයෙහි යෙදෙන විඤ්ඤාණයක් ඇතැයි මිථ්‍යා දෘෂ්ටියට පැමිණියේ, බුදුරදුන් වෙතින් ඇසූ ධර්මය විපරිත වශයෙන් අර්ථග්‍රහණය කළ නිසාවෙනි. “තෙන ඛො පන සමයෙන සාතිස්ස නාම භික්ඛුනො එවරුපං පාපකං දිට්ඨිගතං උප්පන්නං භොති, තථා”භං භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමී යථා තදෙවිදං විඤ්ඤාණං සන්ධාවති සංසරති අනඤ්ඤං”¹⁴ කාම

සමපත්තියේ නිමග්න වීම නිවනට බාධා නොවේ යැයි අර්ථය භික්ෂුව පවසන්නේ ද එසේ බුද්ධ වචනය පිළිබඳ ඇති කොට ගත් අයථාර්ථග්‍රහණයක් හේතුවෙනි. “තෙන ඛො පන සමයෙන අර්ධස්ස නාම භික්ඛුනො ගඤ්ඤාධිපුබ්බස්ස එවරුපං පාපකං දිට්ඨිගතං උප්පන්නං භොති, තථා”භං භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමී යථා යෙමෙ අනතරායිකා ධම්මා අනතරායිකා වුත්තා භගවතා තෙ පටිසෙවනො නාලං අනතරායාය”¹⁵ රහතන් වහන්සේගේ මරණින් මතු තත්වය උච්ඡේද දෘෂ්ටිය අනුව වටහා ගත් යමක තෙරණුවෝ ද බෞද්ධ දර්ශනයට විසඳාශ වන විපරිත අර්ථග්‍රහණයකට පැමිණියහ. “තෙන ඛො සමයෙන යමකස්ස නාම භික්ඛුනො එවරුපං පාපකං දිට්ඨිගතං උප්පන්නං භොති, තථා”භං භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමී යථා බ්‍රිණාසවො භික්ඛු කායස්ස හෙදා උච්ඡ්ඡති විනස්සති න භොති පරමමරණා”¹⁶ මෙසේ බුද්ධ දේශනා තම තමන්ට වැටහෙන ආකාරයට විග්‍රහ කිරීමට යාම නිසා ධර්මවිරෝධතා පැන නැගිණි. මේ අනුව බුදුරදුන් දිවමත් කාලයේ පවා තෙරුන් වහන්සේලා ධර්මය පිළිබඳ විපරිත අර්ථාවබෝධ ග්‍රහණය කළ අයුරු හඳුනාගත හැකිය.

අර්ථය විචරණය කිරීම සම්බන්ධයෙන් බුදුරදුන් ම අග්‍රතම වන බව ප්‍රකාශ කෙරෙන විවිධ ප්‍රයෝගයන් ක්‍රිපිටක සාහිත්‍යයේ විසිර ඇත. දුරවබෝධ වූ ධර්ම පර්යායක් ස්වකීය ඥාන ශක්තියෙන් අවබෝධ කර ගැනීමට වඩා ශ්‍රාවකයෝ බුදුරදුන් වෙතින් තත් ධර්ම පර්යායන් විමසීමට නැඹුරු වූ අයුරු පෙනේ. “භගවමමුලකා නො භනෙත ධම්මා භගවනොනතිකා භගවමපටිසරණා. සාධු වන භනෙත භගවනතඤ්ඤාව පටිභාතු එතස්ස භාසිතස්ස අත්ථො. භගවතො සුත්ථා භික්ඛු ධාරෙස්සන්ති.”¹⁷ මේ ප්‍රකාශය සම්බන්ධයෙන් අටුවාවේ සඳහන් වනුයේ භික්ෂූන් වහන්සේලා බුදුන් වහන්සේ වෙතින් ම ධර්මාර්ථ විචරණ දැන ගැනීමට දැඩි රුචිකත්වයක් ඇතිව සිටි බවයි. “භගවතා නො පන ඉමෙ ධම්මා උප්පාදිතා. භගවන්තං හි නිස්සාය මයං ඉමෙ ධම්මෙ ආජානාම ට්ඨං භගවතො”ව එතස්ස භාසිතස්ස අත්ථො උපට්ඨාතු. තුම්භෙ යෙව නො කට්ඨො දෙට්.”¹⁸

සමහරවිට ශ්‍රාවකයන් වහන්සේලා ඒකරාශි වී බුදුරදුන් විසින් සංක්ෂිප්තව දේශනා කළ ධර්ම පර්යායන් ඔස්සේ දුරවබෝධ ස්ථාන පිළිබඳ සාකච්ඡා කරමින් ධර්ම සාකච්ඡා පැවැත් වූ අයුරු දේශනාපාළියෙහි සමහර සුත්‍රවලින් පෙනේ. මෙම සන්සිද්ධිය ද අර්ථකථන සම්ප්‍රදායෙහි සුවිශේෂී අවස්ථාවක් සලකනු කරන්නක් බව

පෙනේ. එබඳු අවස්ථාවලදී ඇති වූ සැකමුසු තැන් අර්ථවිවරණය සඳහා ප්‍රවීණ තෙරුන් වහන්සේලාගෙන් විමසුහ. එසේත් නැතිනම් බුදුරදුන් වෙත ඵලාභියහ. ගැඹුරු දහම්පද බුදුරදුන් වෙතින් විමසීමට ශ්‍රාවකයන් තුළ පැවතියේ මහත් උද්යෝගයකි. ධර්මධර හික්කුචකගෙන් විමසා දැනගත් දහම් කරුණු ද නැවතත් බුදුන් වහන්සේට ප්‍රකාශ කරමින් එම විවරණයන් පිළිබඳ නිරවද්‍යතාව හා විශ්වසනීයත්වය තහවුරු කරගන්නා අයුරු දේශනාපාළියෙහි දක්නා ලැබේ.

ධර්මය පිළිබඳ විවරණ හික්කුන් වෙතින් ම ලබාගත යුතු යැයි නියමයක් නොපැවති අතර ඒ සඳහා ධර්මය උගත් ගෘහස්ථ පඬිවරුන් වෙත ද එළඹ ඇත. සංයුත්ත නිකායේ චිත්ත සංයුත්තය මේ සඳහා කදිම උදාහරණයකි. චිත්ත ගෘහපතියා බුද්ධ ධර්මය පිළිබඳ හසල දැනුමකින් යුක්ත වූවෙකි. චිත්ත ගෘහපතියා බුද්ධසෝඡ අටුවාවාරිත්තට අනුව ත්‍රිපිටකය කතෙහි පළදින මැණික් කුණ්ඩලාභරණයක් සොලවන්නාක් මෙන් පහසුවෙන් සම්මර්ශනය කළ අයෙකි. ඔහු කාමභූ හිමියන් විසින් විමසන ලද පැනයට පිළිතුරු ලබාදෙනුයේ බුද්ධ වචනය සම්බන්ධව තමා ලබා සිටින පුළුල් වූ අනුමාන බුද්ධියෙහි ආධාරයෙනි. කාමභූ හිමියන් විසින් විමසන තමා පෙර නොඅසා තිබූ ගාථාවට අර්ථ විවරණ සපයනුයේ එහි අර්ථය මෙසේ විය යුතු යැයි යන අනුමානයෙනි. මෙසේ බුදුරදුන් වෙතින් පෙර නොඇසූ විරු දහම් කරුණු සඳහා අර්ථ සම්පාදනය කිරීම, ධර්මය පිළිබඳ කුශාල බුද්ධියක් ඇත්තෙකුට විනා වෙන අයෙකුට කළ හැකි නොවේ. මෙයින් පැහැදිලි වන තවත් කරුණක් වනුයේ පෙළ දහම පිළිබඳ තියුණු දැනුමක් ඇත්තෙකුට අර්ථ විවරණ ඉදිරිපත් කිරීමෙහි අයිතිය හිමිව පැවති බවයි.

මේ අනුව පශ්චාත්තන අට්ඨකථා ස්වරූපීය මූල බීජයන් ත්‍රිපිටක දේශනා තුළ ම විස්තෘතව ඇති බව ද, අට්ඨකථා සාහිත්‍යය බිහි වූයේ බුද්ධ කාලයේදී ම යැයි ද කීම වරදක් නොවේ. අට්ඨකථා යන්නෙන් අදහස් කරනුයේ අමාරු වචනයක් හෝ ගැටලු ස්ථානයක් තේරුම් යන පරිදි අරුත්දීම හෝ විස්තර කිරීමයි. එය එසේ නම් දේශනා පාළියේ එබඳු ලක්ෂණ දක්නට ලැබේ. මහාවාර්ය ඔලිවර් අබේනායක මහතා මුල් නිකාය ග්‍රන්ථ හතරෙහි අට්ඨකථා ලක්ෂණ දක්වන විවරණයන් ඇති බව පවසයි.¹⁹ කේ. ආර්. නෝමන් මහතාට අනුව පාලි අටුවාවන්ගේ ඇතැම් කොටස්වල ඉතිහාසය බුදුන් වහන්සේගේ දිවමත් කල දක්වා ගමන් කරයි.²⁰ බී. සී. ලෝ මහතා

පෙන්වා දෙනුයේ අට්ඨකථා සම්පාදනයට බෙහෙවින් හේතු වන්නට ඇත්තේ ශ්‍රාවකයන් අතර ඇති වූ විවිධ ධර්ම සාකච්ඡාවන් බවයි. "ධර්මයෙහි අප්‍රකට කරුණු සම්බන්ධයෙන් හා දුරවබෝධස්ථාන නිරාකරණය කර ගැනීම පිණිස ද ශ්‍රාවකයන් අතර ඇති වූ උනන්දුව බුදුන් වහන්සේගේ දිවමත් කාලයේ පවා පැවතියේය. මෙය අට්ඨකථාවන්ගේ මූලාරම්භය ලෙස සැලකිය හැකිය."²¹ බෞද්ධ විශ්වකෝෂය ද අට්ඨකථාවන්ගේ මූලාරම්භය ත්‍රිපිටකය හා සම්බන්ධ කරනු පෙනේ.²²

ත්‍රිපිටකාගත අට්ඨකථා ලක්ෂණ

I. විනය පිටකය

බෞද්ධ විශ්වකෝෂයේ සඳහන් ආකාරයට අටුවාකරණයේ ආරම්භය විනය පිටකයේ දක්නට ලැබෙන අතර එහි පදික විග්‍රහයන් පමණක් නොව ඒ ඒ ශික්ෂා පදය පැනවීමට හේතු වූ නිදානය දැක්වීම ද විද්‍යමාන වේ. පාලි අටුවාවන්හි විවරණයන්ට අමතරව කථාපුවත් ද, ඇතුළත් වන හෙයින්.²³ පාතිමෝක්ෂය හැරුණු විට ඉතිරි විනය ග්‍රන්ථ අට්ඨකථා ලක්ෂණයෙන් නොමිඳේ. ශාසන ඉතිහාසයන් සමඟ අංග සම්පූර්ණ ශික්ෂාපද විවරණයක් එම කෘතිවල අන්තර්ගත වෙයි.²⁴ පාරාජිකාපාළි හා පාචිත්තියපාළි යන ග්‍රන්ථවල 'සුත්ත විභංග' යන නාමයෙන් ද හඳුන්වනු ලැබේ.²⁵ මෙහි දී 'සුත්ත' යන්නෙන් විනය ප්‍රඥප්තියත්, 'විභංග' යන්නෙන් එහි අර්ථවර්ණනාවන් අදහස් කෙරේ. 'පදභාජනීය වර්ණනාව' යනුවෙන් හැඳින්වෙන්නේ ද මෙම විභංග කොටසයි. 'පදභාජනීය වර්ණනාව' යනු විනය පිටකයට අයත් පාරාජිකාපාළි හා පාචිත්තියපාළි යන ග්‍රන්ථවල (සුත්තවිභංගයේ) පාරිභාෂික වචන සඳහා වන විවරණයකි. පදභාජනීය පැරණි අටුවාවක් වශයෙන් හඳුන්වන කේ. ආර්. නෝමන් මහතා එහි ශික්ෂාපද පිළිබඳ පදයෙන් පදය අර්ථ විග්‍රහයන් මෙන් ම පාර්යාය වචනවලින් සමන්විත වීම ද විශේෂයෙන් සඳහන් කරයි.²⁶ ඩී. ඩී. නිනාපුබ්බට අනුව පදභාජනීය වර්ණනාව පදානුපදික විවරණයකි.²⁷ පදභාජනීය වර්ණනා කොටස ඒ ඒ ශික්ෂා පදයේ අවසානයට සම්බන්ධ වේ. "යො පන හික්ඛු හික්ඛුනං සික්ඛාසාජීවසමාපනො සික්ඛං අපච්චිකාය දුඛලාං අනාවිකන්වා මොචුනං ධම්මං පටිසෙවෙය්‍ය අත්තමසො තිරච්ඡානගතායපි පාරාජිකො නොති අසංවාසො" යනුවෙන් ශික්ෂාපදය සඳහන් කොට පසුව

ශික්ෂාපදයෙහි අන්තර්ගත පද එකිනෙක ගෙන විස්තර කරයි. නිදසුනක් ලෙස හික්කු,²⁸ මෙටුනටම්ම²⁹ යන පදයන්ට ඇති ශබ්දාර්ථ වර්ණනාව මෙසේය. මේ ක්‍රමයෙන්ම අර්ථ වර්ණනා සැපයුණු තැන් පාවිත්තියපාළියෙන් ද දත හැකිය. "හික්කුං පනෙව කුලං උපගතං පුවෙහි වා මනෙහි වා අභිහට්ඨං පචාරෙය්‍ය ආකෂිමානෙන හික්කුතා චන්තිපත්තපුරා පටිගහනෙනඛා තතො වෙ උත්තරි පටිගණෙය්‍ය පාවිත්තියං"³⁰ යන කාණ්ඩාකු ශික්ෂාපදය දක්වා එහි අර්ථ විවරණය කර ඇත්තේ අටුවා ලක්ෂණ සහිතවය.³¹ ඊට අමතරව එක් එක් විනය ශික්ෂාපදය පැනවීමට අදාළ සන්දර්භය නිදාන, වත්ත, පුග්ගල, පඤ්ඤත්ති, අනුපඤ්ඤත්ති, ආපත්ති, අනාපත්ති යන කරුණු 7ක් ඇසුරින් විමසා ඇති අයුරු පෙනේ. මේ අනුව විනය පිටකයේ පළමු ග්‍රන්ථවය පුරාවට ම අටුවා ලක්ෂණ සුරක්ෂිත වී ඇති අයුරු පෙනේ. එහි දී සෑම ශික්ෂාපදයක දී ම වාගේ නිදාන, වත්ත, පුග්ගල ආදී කරුණු 7 ක් ඇසුරින් ශබ්දාර්ථ විමර්ශනයට ලක් කර ඇති බව පෙනේ.

මහාවග්ගපාළියේ හා චුල්ලවග්ගපාළියේ කරුණු සංග්‍රහ වී ඇති ආකාරයෙන් ම එය අටුවා ස්වරූපයෙන් යුක්ත වන බව පෙනේ. ශාසන ඉතිහාසයක්, සංඝ සමාජයේ පැවැත්මට ඉවහල් වන ආචාර ධර්ම පිළිබඳවත් මෙම ග්‍රන්ථල විස්තර සඳහන් වේ. මහාවග්ගපාළියේ මහාකිකුකය සම්බුද්ධ කෘත්‍යය පිළිබඳ ඓතිහාසික තොරතුරු රැසක් ඒකාබද්ධ කර ඇති වාර්තාවකි.³² චුල්ලවග්ගපාළියේ අවසන් බන්ධක වන පඤ්චසතිකකන්ධකය හා සත්තසතිකකන්ධකය පටිම හා දුතිය සංගීති වාර්තා ඉදිරිපත් කිරීමට වෙන් වී තිබේ. "මෙය අට්ඨකථා සාහිත්‍යය සමග තුලනය කර බලන විට අට්ඨකථා ශෛලියේ තවත් දියුණු අවස්ථාවක් සලකුණු කරන බව පෙනේ."³³ උපෝසථකිකුකයේ දැක්වෙන "සුණාකු මෙ භනෙන සංඝො යදි සංඝස්ස පත්තකලං සංඝො උපොසථං කරෙය්‍ය, පාතිමොකං උඤ්ඤෙය්‍ය."³⁴ යනාදි වශයෙන් දැක් වූ පාඨයෙහි එන නව්‍ය සංකල්ප විවරණය කර ඇත්තේ මෙසේය. "පාතිමොකන්ති ආදිමෙතං මුඛමෙතං පමුඛමෙතං කුසලානං ධම්මානං තෙන චුච්චති පාතිමොකන්ති, ආයසමනෙතාති පියවචනමෙතං ගරුවචනමෙතං සගාරවසප්පතිස්සවාධිවචනමෙතං ආයසමනෙතාති, උඤ්ඤාමීති ආචිකිස්සාමි දෙසිස්සාමි පඤ්ඤාපෙස්සාමි පට්ඨපෙස්සාමි විවරිස්සාමි විහජ්ස්සාමි උත්තානිකරිස්සාමි පකාසිස්සාමි. තං ති පාතිමොකන්ති චුච්චති."³⁵

විනය පිටකයට අයත් ග්‍රන්ථයක් වශයෙන් සලකන පරිවාරපාළිය සුක්ත විභංග හා උභය බන්ධකයන්ට කළ අටුවාවක ස්වරූපය ගනියි. එහි සඳහන් වනුයේ ප්‍රාතිමෝක්ෂයේ එන කරුණු තවදුරටත් විස්තර කිරීමකි. ග්‍රන්ථාමයෙන් ම පැහැදිලි වන පරිදි මෙම කෘතිය අනෙක් ග්‍රන්ථයන්ට සැපයූ පරිවාර කෘතියෙකි. එහි හැම කරුණක් ම සංග්‍රහ වී ඇත්තේ ප්‍රශ්නෝත්තර ක්‍රමයෙනි. "යං තෙන භගවතා ජානතා පස්සතා අරහතා සමමාසමුද්ධොන පටිමං පාරාජිකං කස්ස පඤ්ඤස්සං ? කං ආරක්ඛ ? කිස්සීං වත්තස්සීං ?"³⁶ මුල් කොටසේ එන පොරොණ ගාථා පන්තියේ ලක්දිවට බුදුසසුන ගෙන ආ මහින්ද හිමියන් ඇතුළු හික්කු පිරිසත්, අනතුරුව වළගම්බා රජුගේ කාලය දක්වා ලක්දිව වැඩ සිටි විනය දේශනා ආරක්ෂා කරගෙන පැමිණි හික්කුන් වහන්සේලා පිළිබඳවත් වාර්තා කර ඇත. මෙම ඓතිහාසික තොරතුරු සඳහන් කිරීමේ ක්‍රමය අට්ඨකථාවේ දියුණු අංශයක් නියෝජනය කරන්නක් යැයි කිව හැකිය. "තස්ස වචනං භගවතො අරහතො සමමාසමුද්ධස්ස කෙනාභතං ? පරමපරාභතං

- උපාලිදාසකොවෙව - සොණකො සිග්ගවො තථා
- මොග්ගලීපුත්තොන පඤ්ඤමා - එතෙ ජම්බුසිරිවහයෙ
- එතෙ නාගා මහාපඤ්ඤා - ජම්බුදීපා ඉධාගතා"³⁷

II. සුක්ත පිටකය

දීඝනිකායේ එන මහාපරිනිබ්බාණ සූත්‍රය අටුවා ලක්ෂණ ඇති දේශනාවකි. එය යුග කිහිපයක් තුළ සංවර්ධනය වූවක් ලෙස සැලකෙන අතර නිකායාගත අනෙක් අටුවා ලක්ෂණ ඇති සූත්‍රවලට වඩා අට්ඨකථා ශෛලියට සමීප වේ. මෙහි දී බුද්ධ චරිතයට හා ශාසන ඉතිහාසයට අදාළ බුදුන් වහන්සේගේ වාරිකා, පරිනිර්වාණය, ආදාහනය, ධාතු බෙදීම, ධාතු නිදාන ආදී වශයෙන් එන කරුණු ඇතුළත් වේ. අට්ඨකථා ශෛලියේ විශේෂ ලක්ෂණයක් වශයෙන් එම කෘති රචනා වූ වකවානුවේ ඓතිහාසික තොරතුරු ඉදිරිපත් කිරීම සඳහන් කළ හැකිය. මහාපරිනිබ්බාණ සූත්‍රයේ ද එම ලක්ෂණ සුරක්ෂිතව ඇත.³⁸ සතිපට්ඨාන සූත්‍රය ත්‍රිපිටකයේ කිහිප තැනෙක ම දක්නා ලැබෙන අතර එයින් දීඝනිකායේ ඇති මහාසතිපට්ඨාන සූත්‍රය, එනමින් ඇති අනෙක් සියලු දේශනා අතුරින් දීර්ඝ වූවකි. මෙසේ දේශනාපාළියේ ඉතා කෙටියෙන් දක්වා ඇති දේශනාවක් තවත් තැනෙක විස්තාරිතව දැක්වේ නම් එය මුලින් කී සංක්ෂිප්ත දේශනාවේ

අර්ථවර්ණනාවක් වශයෙන් සැලකිය හැකිය. ඒ අනුව දීඝනිකායේ මහාසතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ අට්ඨකථා මූලධර්ම ඇති බව කිව හැකිය.³⁹ නිදසුනක් වශයෙන් මජ්ඣනිකායේ එන සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ ඇත්තේ කාය, වේදනා, චිත්ත හා ධම්ම යන අනුපස්සනාවන් පිළිබඳ පමණි. එහෙත් මහාසතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ ධම්මානුපස්සනා කොටසේ දී වතුරාර්ය සත්‍යය පිළිබඳව ද විස්තර වේ.

දීඝනිකායටත් වඩා මජ්ඣනිකාය හා සංයුත්තනිකාය අට්ඨකථා ලක්ෂණයන් රැක ගත් ග්‍රන්ථයන් ලෙස සඳහන් කළ හැකිය.⁴⁰ විශේෂයෙන් මජ්ඣනිකායේ චූල්ලවේදල්ල හා මහාවේදල්ල සූත්‍ර දෙකත් විභංග වර්ගයේ සූත්‍ර 12ක් (හද්දෙකරත්ත, ආනන්ද හද්දෙකරත්ත, මහාකච්චානහද්දෙකරත්ත, ලොමසකංගිය හද්දෙකරත්ත, චූළකම්මවිභංග, මහාකම්මවිභංග, සළායතන විභංග, උද්දෙසවිභංග, අරණවිභංග, ධාතු විභංග, සච්චවිභංග, දක්ඛණවිභංග) අටුවා ලක්ෂණ සහිත දේශනාවෝය. විභංග වර්ගයේ එන සූත්‍ර ඒ නාමයෙන් හඳුන්වා ඇති පරිද්දෙන් ම ඒවායේ ඇතුළත් වනුයේ ගැඹුරු ධර්ම කරුණු පිළිබඳ විචරණයන්ය. මහාවේදල්ල සූත්‍රය, ආයුෂ්මත් සාරිපුත්ත හා කොට්ඨික යන හිමිවරුන් දෙදෙනා අතර ඇති වූ ධර්ම සාකච්ඡාවක ප්‍රතිඵලයකි. මේ තෙවරුන් දෙදෙනා සුගතයන් වහන්සේගේ සංක්ෂිප්ත දේශනා අරුත් විචරණ සහිත කොට දේශනා කිරීමේ සමර්ථයන් ලෙස ප්‍රසිද්ධව සිටි ශ්‍රාවකයන් දෙදෙනෙකි. මෙහි දී කොට්ඨික තෙරණුවෝ ධර්ම පද කිහිපයක් සාරිපුත්ත හිමියන්ට ඉදිරිපත් කර ඒවා විස්තර කරන ලෙස ඉල්ලා සිටිත්. සැරියුත්ත තෙරණුවෝ ඒ ධර්මපදයන් පිළිබඳ අර්ථකථනයන් ඉදිරිපත් කළහ.⁴¹

චූල්ලවේදල්ල සූත්‍රය ධම්මදින්නා හා විශාඛ ගෘහපතියා අතර ඇති වූ ධර්ම සාකච්ඡාවක ප්‍රතිඵලයකි. විශාඛ ගෘහපතියා සක්කාය, සක්කාය සමුදය, සක්කාය නිරොධ, සක්කාය නිරොධගාමිණී පටිපදා, සක්කාය දිට්ඨි, අට්ඨංගිකමග්ග, සමාධි, සංඛාර ආදී ධර්මපද සමුහයක් ධම්මදින්නා තෙරණිය වෙත ඉදිරිපත් කරමින් ඒ සඳහා අර්ථ විචරණ ලබා ගනියි. මෙම සූත්‍රයේ දී බුදුන් වහන්සේ වදාළ ආකාරයෙන් අර්ථ විචරණ ඉදිරිපත් කරන අයුරු දක්නා ලැබෙන අතර විශාඛ ගෘහපතියා විමසනුයේ ද, බුදුන් වහන්සේ මෙම පදයන්ට ලබා දෙන අර්ථ විචරණ කවරේ ද යන්නයි.⁴² පසුව විශාඛ ගෘහපතියා බුදුන් වහන්සේ හමුවෙහි ද මෙම ධර්මපද ඉදිරිපත් කළ කල්හී තමන් වහන්සේ ද මෙම පදයන්ට

ලබා දෙනුයේ මෙම විචරණයන් ම බවත් ධම්මදින්නා තෙරණිය දෙන ලද අර්ථවිචරණ නිවැරදි බවත් බුදුන් වහන්සේ දේශනා කළහ.⁴³

මජ්ඣනිකායේ විභංග වර්ගයේ එන ලොමසකංගිය හද්දෙකරත්ත සූත්‍රයේ දී පැහැදිලි වශයෙන් උද්දෙස හා විභංග යන කොටස් හඳුනාගත හැකිය.⁴⁴ එම සූත්‍රයේ උද්දෙස වශයෙන් ගාථා 4ක්⁴⁵ දැක්වෙන අතර අනතුරුව මේ ගාථා හතර සඳහා සිදු කර ඇති විභංග සංඛ්‍යාත විස්තරාර්ථකථන දක්නට ලැබේ.⁴⁶ මෙම සූත්‍රයේ දී බුදුන් වහන්සේ උද්දෙසය හා විභංගය වෙත වෙනම දේශනා කරන ලද අතර විභංගයේ දී සිදු කර ඇත්තේ උද්දෙස වශයෙන් සංක්ෂිප්තව පැවැත් වූ දේශනාව විස්තරාර්ථ සහිතව විචරණය කර දැක්වීමයි. උද්දෙසවිභංග සූත්‍රයේ දී බුදුන් වහන්සේ විසින් උද්දෙසය දේශනා කර විහාරයට වැඩි අතර එහි විභංගය ශ්‍රාවකයන් වහන්සේලා විසින් දැන ගන්නා ලද්දේ මහා කච්චායන තෙරුන් වහන්සේ වෙතිනි. මහා කච්චායන හිමියෝ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වෙතින් අගතනතුරු ලද්දේ ශ්‍රාවකයන් වහන්සේලා අතුරින් ධර්මය විශ්ලේෂණය කර පැහැදිලි කර දීමට සමර්ථ අග්‍රතමයා වශයෙනි. ඒ බව ඒතදග්ගපාළියේ එන උද්ධරණයකින් ද පසක් කළ හැකි වේ.⁴⁷ සච්චවිභංග සූත්‍රය සැරියුත්ත හිමියන් විසින් ධම්මවක්කප්පවත්තන සූත්‍රය සඳහා කළ සවිස්තරකථනයකි. සූත්‍රය පුරාවට ම අර්ථවර්ණනා ලක්ෂණ සහිත පාඨ හමුවේ. සූත්‍රාරම්භයේ දී බුදුන් වහන්සේ සැරියුත්ත තෙරුන් ආර්ය සත්‍යය විශ්ලේෂණයෙහි ප්‍රවීණයෙකු බව සඳහන් කරත්.⁴⁸ මෙහි දී බොහෝ සෙයින් පද සාර්ථවත් කර ඇත්තේ පර්යාය පද භාවිතයෙනි.⁴⁹ විභංගවර්ගීය සූත්‍ර හැම එකක ම වාගේ වේදල්ල සූත්‍රවලටත් වඩා වැඩියෙන් දියුණු අර්ථකථන ලක්ෂණ හමුවන බව පෙනේ.⁵⁰ සංයුත්ත නිකායේ ද අට්ඨකථා ලක්ෂණ ඇති සූත්‍ර දක්නා ලැබේ. මේ අයුරෙන් ම සංයුත්ත හා අංගුත්තර නිකායන්හි ද අට්ඨකථා ලක්ෂණ සුරැකී ඇති අයුරු දැක ගත හැකිය.

අටුවා ලක්ෂණවලින් යුක්ත වූ තවත් ග්‍රන්ථයක් නම් උදානපාළියයි. ප්‍රීතිය, සොම්නස් භාවය, ධර්මසංවේග වැනි අවස්ථාවල මුදුරදුන්ගේ චිත්ත සන්තානය තුළින් පිට වූ හැඟීම් මේ ග්‍රන්ථයේ ඇතුළත් වේ. උදානය පහළ කිරීමට පළමුව උදානයේ නිදාන කථාව දක්වයි. ඒ නිදානයෙන් උදානයේ ඇති අර්ථය පහසුවෙන් වටහා ගත හැකිය. එහෙයින් උදාන සූත්‍රවල නිදානය අටුවා ස්වරූපීය.

තවත් බොහෝ සෙයින් අටුවා ලක්ෂණ පෙන්වුම් කරන ග්‍රන්ථයක් වශයෙන් පටිසම්භිදාමග්ගය හැදින්විය හැකිය. "පටිසම්භිදාමග්ගය ද බුද්දක නිකායට අයත් අට්ඨකථා ලක්ෂණ දරණ ග්‍රන්ථයකි. බුදුදහමේ වඩාත් දාර්ශනික වටිනාකමින් යුතු වචන සඳහා මෙහි වැදගත් විවරණයන් දිස්වේ."⁵¹ "පටිසම්භිදාමග්ගය බුදුන් වදාළ ගම්භිරාර්ථ වූ නොයෙක් සූත්‍රාන්තපදයන්ගේ අර්ථවිවරණයෙකි."⁵² සුවිශේෂී වූ විභජන ක්‍රමයක් අනුව එහි ධර්ම කරණ විස්තර වී ඇති අතර අභිධර්ම පිටකයේ එන ප්‍රශ්නෝත්තර ක්‍රමයට මෙය සකස් වී ඇති බව පෙනේ. දීඝභාණකයෝ නිද්දේසපාළිය මෙන් ම පටිසම්භිදාමග්ගය ද අභිධර්ම පිටකයට අයත් විය යුතු යයි පවසති.⁵³ මෙහි දී ප්‍රශ්නය කෙටියෙන් ඉදිරිපත් කර අනතුරුව පිළිතුර සවිස්තරව දැක්වේ. මහාවාර්ය ඔලිවර් අබේනායක මහතා දක්වන ආකාරයට පටිසම්භිදාමග්ගය බෙහෙවින් අට්ඨකථා ලක්ෂණ පෙන්වුම් කරන ග්‍රන්ථයකි. ග්‍රන්ථය පුරාවටම විස්තෘතව පවතිනුයේ අට්ඨකථා ශෛලියට අනුව සැකසුණු විවරණයන්ය. එය පසු කලෙක ත්‍රිපිටක පොත් අතරට ඇතුළත් කරනු ලැබුවත් මුල්කාලයේ දී අටුවාවක් වශයෙන් පැවතුණු බවට උපකල්පනය කළ හැකි යැයි එතුමා පවසයි.⁵⁴

"වක්ඛං උදපාදී'ති කෙනධෙය්න, 'ඤාණං උදපාදී' ති කෙනධෙය්න, 'පඤඤා උදපාදී' ති කෙනධෙය්න, 'විජ්ජා උදපාදී' ති කෙනධෙය්න, 'අලොකො උදපාදී' ති කෙනධෙය්න : 'වක්ඛං උදපාදී' ති දස්සනධෙය්න, 'ඤාණං උදපාදී' ති ඤාතධෙය්න, 'පඤඤා උදපාදී' ති පජානනධෙය්න, 'විජ්ජා උදපාදී' ති පටිවෙධධෙය්න, 'අලොකො උදපාදී' ති ඔභාසධෙය්න."⁵⁵

එපමණක් නොව ධම්මවක්කථා කොටසේ දී එම සූත්‍රයක් දක්වා කවර කවර අර්ථයකින් 'ධම්මවක්ක' නම් විදැයි යන්න විස්තර කරයි.

ධම්මවක්කං, ධම්මෙ පතිධ්විතො පවනෙතීති ධම්මවක්කං, ධම්මෙ වසීඤ්ඤා පවනෙතීති ධම්මවක්කං, ධම්මෙ වසීං පාපෙනො පවනෙතීති ධම්මවක්කං, ධම්මෙ පාරමිඤ්ඤා පවනෙතීති ධම්මවක්කං....⁵⁶

බුද්දක නිකායට අයත් නිද්දේසපාළිය, සුත්ත නිපාතයේ පැරණිම කොටස වන අට්ඨකථා හා පාරායන යන වග්ග දෙකට ද, බ්‍රහ්මවිසාණ සූත්‍රයට ද අර්ථ විග්‍රහයන් සපයන ග්‍රන්ථයක් වන බැවින් ත්‍රිපිටකයට ඇතුළත් වූ අට්ඨකථාවක් ලෙස පිළිගැනීමට උගතුන් පෙළඹී තිබේ.⁵⁷ 'නිද්දේස' යන වචනය ද දීර්ඝ විවරණය, විශ්ලේෂණය වැනි අරුත් ගෙන දෙන්නකි. අට්ඨකථා සහ පාරායන ගාථාවල ඇතුළත් ගැඹුරු ධර්මය විශ්ලේෂණය කිරීමට නිද්දේසකරුවන් දරා ඇති ප්‍රයත්නය පෙළේ ඇතුළත් අර්ථවිවරණයන්ට වඩා දියුණු වූවකි.⁵⁸ සුත්ත නිපාතයේ අට්ඨකථා වර්ගයේ එන කාම සූත්‍රයේ පළමු ගාථාව වන

"කාමං කාමයමානස්ස තස්ස වෙ තං සමිජ්ඣති"⁵⁹
 අඛා පිතිමනො හොති ලඛා මච්චො යදිච්ඡති."

යන ගාථාව සඳහා අර්ථ විවරණයක් ආරම්භ කරනුයේ මෙසේය. "කාමං කාමයමානස්සාති - කාමාති උද්දානතො ඥො කාමා : ව්‍යුත්තාමා ව කිලෙසකාමා ව. කතමෙ ව්‍යුත්තාමා ? මනාපිකා රූපා මනාපිකා සඤ්ඤා මනාපිකා ගජ්ඣා මනාපිකා රසා මනාපිකා පොඨ්ඛො අසුරණා පාසුරණා දායිදාසා අපේළකා කුකකුටසුකරා හත්ථිගවාස්සවළවා ඛෙත්තං ව්‍යුත්තං හිරඤ්ඤං සුවණණං ගාමනිගමරාජධානියො රධං ව ජනපදො ව කොසො ව කොධ්ධාගාරං ව යං කිඤ්චි රජනීයං ව්‍යුත්තං ව්‍යුත්තාමා. අපි ව අතීතා කාමා, අනාගතා කාමා, පච්චුඤ්ඤා කාමා, අජ්ඣතා කාමා, බහිද්ධා කාමා ..."⁶⁰ නිද්දේසපාළියෙහි දක්නට ලැබෙන තවත් සුවිශේෂී ලක්ෂණයක් ලෙස ව්‍යාකරණ විභාග දැක්වීම ද සඳහන් කළ හැකිය. එමෙන් ම යම් ධර්මපදයක් දක්වා ඒ හා යෙදෙන පර්යාය වචන රාශියක් සඳහන් කරන අතර එම පදයන් විවිධ නයින් නිර්වචනය කරන අයුරු ද දැකිය හැකිය. එහෙත් පශ්චාත්තන අට්ඨකථාවන් හා සැසඳීමේහි දී නිද්දේසයේ පරිණත ස්වරූපයක් අවිද්‍යමාන බව ඔලිවර් අබේනායක මහතාගේ අදහසයි.⁶¹ බී. සී. ලෝ මහතා දක්වනුයේ ද නිද්දේසපාළිය එක්තරා ආකාරයක පද්‍යානුපදික විග්‍රහයක් හෝ දළ විස්තරයක් වශයෙන් මිස අට්ඨකථාවක් වශයෙන් නොවේ.⁶² අරුණ කේ ගමගේ මහතා පෙන්වා දෙන පරිදි අර්ථකථන සිද්ධාන්ත සියල්ලක්ම භාවිත නොවූව ද නිද්දේසපාළිය ඇතැම් වචන සඳහා සපයන අර්ථකථන

පාලි අට්ඨකථාවල දිස්වන විවරණයන් ද අතිධාවනය කරයි.⁶³ නිදසුනක් ලෙස 'සදා' යන වචනයට මහානිද්දේසය සපයන අර්ථකථනය මෙසේය. "සදාති සදා සබ්බදා සබ්බකාලං නිච්චකාලං ධුවකාලං සත්තං සමිතං අබ්බොක්කිණ්ණං පොඤ්ඤානුපොඤ්ඤං උදකොමිකාජාතං අවිච්චිසත්තතිසහිතං චුස්සිතං පුරොහත්තං පච්ඡාහත්තං පුරිමං යාමං මජ්ඣමං යාමං කාලෙ ජුණ්ණෙ වසො හෙමනො ගිම්භෙ පුරිමෙ වයොධිකො මජ්ඣමෙ වයොධිකො පච්ඡිමෙ වයොධිකො."⁶⁴ එහෙත් 'සදා' යන පදයට අටුවාවේ මෙතරම් දීර්ඝ ලෙස කළ අර්ථවර්ණනාවක් හමු නොවේ.

III. අභිධර්මපිටකය

අභිධර්මපිටකය ද අට්ඨකථා ලක්ෂණයන්ගෙන් නොමිඳේ. එහි එන පළමු ග්‍රන්ථය වන ධම්මසංගණිප්පකරණය පරිච්ඡේද පහකින් සංගෘහිත වන අතර අට්ඨකථා යනුවෙන් ද කාණ්ඩයක් ඇත. එම කොටස් 5 වන්නේ, මාතිකා කාණ්ඩ, චිත්තප්පාද කාණ්ඩ, රූප කාණ්ඩ, නිකේප කාණ්ඩ හා අට්ඨකථා කාණ්ඩයයි. අප්පාලිනි අට්ඨකථාව පෙන්වා දී ඇති පරිදි 'අට්ඨකථාබණ්ඩ' යන වචනය ධම්මසංගණියේ අවසාන පරිච්ඡේදය සදහා යෝග්‍ය වනුයේ ත්‍රිපිටකයේ අර්ථ එහි නිසි පරිදි උපුටා දක්වා ඇති හෙයිනි. එහි ඉතා සියුම් ලෙස මලක පෙන්වෙන්නේ පෙත්ත, කොටසින් කොටස විශ්ලේෂණය කරන්නා සේ දහම් කරුණු වර්ගීකරණය කර ඇති බව බුදුගොස් හිමියා දක්වති.⁶⁵ ලබ්ධිගෝලය වන්දරතන හිමියන්ට අනුව අභිධර්මපිටකයේ අර්ථවිස්තෘත ස්ථානයන් 'විභංග' යන නාමයෙන් නොදක්වා 'අට්ඨකථා' යන සුවිශේෂී නාමයෙන් හඳුන්වා ඇත්තේ අර්ථවිවරණ ක්‍රමවේදයේ දියුණු අවස්ථාවක් සලකුණු කිරීම සදහාය.⁶⁶ එසේම 'විභංග' යන නාමයෙන් අභිධර්ම පිටකයට අයත් ග්‍රන්ථයක් හඳුන්වා තිබීමෙන් ද සුක්‍ර හා විනයපිටකාගත අට්ඨකථා සම්ප්‍රදාය හා අභිධර්ම පිටකය අතර ඇති සම්බන්ධය හඳුනා ගත හැකිය.⁶⁷ අභිධර්ම සාහිත්‍යය ගොඩනැගී ඇත්තේ බොහෝ සෙයින් මාතිකා හෙවත් බුදුන් වහන්සේ වදාළ කෙටි, ගම්හිර, දාර්ශනික ධර්ම පර්යායන් විග්‍රහ කිරීම සදහාය. අභිධර්ම පිටකය 'ධම්මාතිරෙක, විසෙසප්පදිපක' වැනි ගුණ පදයන්ගෙන් වෙසෙසා ඇත්තේ ද එම නිසාවෙනි.

පූර්වයෙන් දක්වන ලද්දේ ත්‍රිපිටකාගත අටුවා ලක්ෂණ සුළුබඳ සංක්ෂිප්ත හැඳින්වීමකි. පෙළෙහි එන මෙම අටුවා ලක්ෂණ ප්‍රභේද කිහිපයකට ප්‍රචරිත කළ හැකිය.

1. ධර්මපද වෙන ම ගෙන ඒවායේ අර්ථයට සමාන අර්ථ ඇති පර්යාය පද යෙදීම.
2. ප්‍රස්තුත ධර්මපදයේ ප්‍රභේද දැක්වීම.
3. නිදර්ශන කථා ඉදිරිපත් කිරීම.
4. පද විග්‍රහ කිරීම.
5. සමකාලීන ඉතිහාස තොරතුරු දැක්වීම.⁶⁸

මෙසේ ත්‍රිපිටකයේ ඇති අට්ඨකථා ලක්ෂණ පාලි අට්ඨකථාකරණයේ දී අටුවාවාරීන් වහන්සේලාට අතිශයෝපකාරී වන්නට ඇත. මහාව්‍යාධ්‍යාතාවර බුද්ධසෝම හිමියෝ විසුද්ධිමග්ගය රචනා කිරීමේ දී තමන්ට නිකාය සාහිත්‍යාගත අර්ථ විනිශ්චයන් මහත් පිටුවහලක් වූ අයුරු සඳහන් කරත්.

"තෙසං සීලාදිභෙදානං - අප්පානං යො විනිච්ඡයො
පඤ්චනාමපි නිකායානං - වූතො අට්ඨකථානයො"⁶⁹

විසුද්ධිමග්ගයෙහි ත්‍රිපිටකයට අයත් කෘතිවල එන අර්ථවිවරණ අවශ්‍ය පරිදි තැන් තැන්වල උද්ධරණ වශයෙන් දක්වා තිබේ. අටුවාවාරීන් වහන්සේලාට ත්‍රිපිටකයේ මෙබඳු අර්ථසංවර්ණිත සුක්‍ර පාඨයන්ගෙන් අත් වූයේ විශාල වාසියකි. ලබ්ධිගෝලය වන්දරතන හිමියෝ ත්‍රිපිටක පාළියේ ඇති අර්ථසංවර්ණිත ස්ථාන අටුවාවාරීන් වහන්සේලාට උපස්ථම්භක වූ අයුරු පිළිබඳ මෙබඳු සටහනක් තබා ඇත. "ප්‍රාමාණික අර්ථකථන පෙළෙන් උපුටා දැක්වීමට හැකි විමෙන් ඉතා ම බැරෑරුම් ධර්මපද සම්බන්ධයෙන් වුවද විශ්වාසදායක අර්ථවිග්‍රහයක් පාඨකයාට දීමට උන්වහන්සේලාට හැකි විය. යම් යම් ධර්මපදවලට පෙළේ ඇතුළත් අර්ථවිවරණ උපුටා දැක්වීමෙන් අට්ඨකථාව සපුරා ගත් අතර එවැනි අවස්ථාවන්හි දී මතභේදයෙන් තොරව අර්ථකථනය කළ හැකි විය. යම් යම් ධර්මපදවලට පෙළේ ඇතුළත් අර්ථවිවරණ උපුටා එක්කො අටුවා ඇඳුරන්ගේ අර්ථවිවරණ සනාථ කරයි. නැතහොත් අනාථ කරයි."⁷⁰

සමාලෝචනය

මේ අයුරින් පාලි අට්ඨකථා සාහිත්‍යයෙහි ප්‍රභවය හා විකාශය පිළිබඳ ත්‍රිපිටකාගත දේශනාවන් ආශ්‍රයෙන් කරුණු විමර්ශනය කිරීමෙහි දී හැඟෙනුයේ තථාගතයන් වහන්සේ ම මෙම අර්ථවාඛ්‍යාන ක්‍රමවේදයෙහි නිර්මාතෘවරයා බවයි. එසේ ම උන්වහන්සේ විසින් මෙම ක්‍රමවේදයෙහි ලා වගකීම් පැවරූ හික්‍ෂු පර්ෂදයක් ද වැඩි සිටි බවයි. උන්වහන්සේලා විසින් ආරම්භ කරන ලද මෙම ධර්මවිශ්ලේෂණ ව්‍යාපාරය සිව්වනක් පිරිසට ම ධර්මය පිළිබඳ තිබූ විපරිතාවබෝධය හෝ දුරවබෝධය දුරු කර ගැනීමට අතිශයෝපකාරී වූ බව පැහැදිලිය. කල්යාණ මෙම සාහිත්‍යාංගය ඉතා දියුණු දේශනාපර්යායක් වශයෙන් සංවර්ධිත වූ අයුරු විභංග, නිද්දෙස, අට්ඨකථා ආදී විවිධ නාමයන්ගෙන් තද අර්ථසංවර්ණනා ක්‍රමවේදය හඳුන්වා තිබීමෙන් ද හැඟේ. මුල්කාලීනව සුත්‍රාන්තරයෙහි ම අන්තර්ගත වූ අර්ථවර්ණනාත්මක ධර්මපාඨ, අනුක්‍රමයෙන් පළමුව සංක්‍ෂිප්ත පාඨ දක්වා අනතුරුව උද්දේස පාඨ දැක්වීම දක්වා දියුණු වන අතර එහි උත්කෘෂ්ටත ම අවධිය වශයෙන් නිද්දෙසපාළි වැනි අට්ඨකථාස්වරූපීය කෘති වශයෙන් වෙනම ම ග්‍රන්ථ බිහි වී තිබීමෙන් පෙනේ. මේ අයුරින් ත්‍රිපිටකාගතදේශනා ආශ්‍රයෙන් පාලි අට්ඨකථා සාහිත්‍යයෙහි ප්‍රභවයන් අනුක්‍රමයෙන් එහි ප්‍රවර්ධනාත්මක ලක්‍ෂණන් විද්‍යමාන බව නිරීක්‍ෂණය කළ හැකි වේ.

ආන්තික සටහන්

¹ නගි හගවතා අබ්‍යාකතං නාම තනතිපදං අපථී. සබ්බොසංයෙව අපේඨා කතීනො. තස්මා සමො සමුද්දොතෙව තිණණං පිටකානං අප්ථවණණනාකමොපි භාසිතොති දධංකිං. තප් තප් හගවතා පවත්තිතා පකිණණක දෙසනායෙවහි අධ්‍යාකථා - Chatta Sangayana CD Rom. India: Vipassana Reaserch Institute.

² අසුත්තනනනිබ්ඛන්ති, තීසු පිටකෙසු පාලි සංඛාතසුත්තනනවසෙන අරචිතං. සඞ්භිතිකාරෙහි ව අනාරොපිතං, තෙනාහ පාලිචිතිමුත්තනති, ඔකකනතිකදෙසනා නාම. තස්මිං තස්මිං පසඞ්ඛෙ ඔතාරෙත්වා ඔතාරෙත්වා නානානයෙහි කථීයමාන ධම්මදෙසනා. තෙන ව අධ්‍යාකථාසු යථානුරූපං සඞ්භිතනති දසෙසති. එවරූපාති පකිණණකදෙසනා අධ්‍යාකථාය මූලං. - විමතිවිනෝදනී. CSCD.

³ හෙට්ඨිආරච්චි, ඊ. ඊ. (1974). (සංස්.) ධම්පියා අටුවා ගැටපදය. කොළඹ: ශ්‍රී ලංකා විශ්වවිද්‍යාලයේ ප්‍රකාශක මණ්ඩලය. 5 පිටුව.

⁴ එකමෙකස්මිං වෙත්ථ වතුඛිධොපි ධම්මත්ථදෙසනාපටිවෙධගමිතිරභාවො වෙදිතඛො. තප් ධමමොති පාළි, අපේඨාති තස්මායෙව අපේඨා, දෙසනාති තස්මා මනසා වචන්දාපිතාය පාළියා දෙසනා, පටිවෙධොති පාළියා පාළි අප්ථස්සා ව යථාභුතාවබොධො. තීසුපි වෙතෙසු එතෙ ධම්මත්ථ දෙසනාපටිවෙධා යස්මා සසාදිති

විය මහාසමුද්දො මතුබුද්ධිති දුක්ඛා ගාහා අලබ්භනෙය්‍යපතිධාං ව, කස්මා ගමිතිරා. එවං එකමෙකස්මිං එත්ථ වතුඛිධොපි ගමිතිරභාවො වෙදිතඛො. - විනයට්ඨකථා - (1929). හේවාචිතාරණ මුද්‍රණය. කොළඹ: ත්‍රිපිටක මුද්‍රණාලය. 13 පිටුව.

⁵ ගමිතිරාති ගුණා පටිච්ඡන්තා - අංගුත්තරනිකායට්ඨකථා - (1923). හේ.මු. 325 පිටුව.

⁶ අංගුත්තරනිකාය - (2006). මු.ජ.ත්‍රි.ගු.මා. 106 පිටුව.

⁷ සංයුත්තනිකාය - (2006). මු.ජ.ත්‍රි.ගු.මා. 340 පිටුව. / පෙරගාථාපාළි (2006). මු.ජ.ත්‍රි.ගු.මා. 278 පිටුව. (1244 ගාථාව)

⁸ දීඝනිකායට්ඨකථා - (1918). හේ.මු. 120 පිටුව.

⁹ අංගුත්තරනිකායට්ඨකථා - (1933). හේ.මු. 363 පිටුව.

¹⁰ අංගුත්තරනිකායට්ඨකථා - (1923). හේ.මු. 194 පිටුව.

¹¹ මජ්ඣිමනිකාය - (2006). මු.ජ.ත්‍රි.ගු.මා. 276 පිටුව.

¹² සංයුත්තනිකාය - (2006). මු.ජ.ත්‍රි.ගු.මා. 16 පිටුව.

¹³ අංගුත්තරනිකාය - (2006). මු.ජ.ත්‍රි.ගු.මා. 112 පිටුව.

¹⁴ මජ්ඣිමනිකාය - (2006). මු.ජ.ත්‍රි.ගු.මා. 602 පිටුව.

¹⁵ එම. 324 පිටුව.

¹⁶ සංයුත්තනිකාය - (2006). මු.ජ.ත්‍රි.ගු.මා. 188 පිටුව.

¹⁷ මජ්ඣිමනිකාය - (2006). මු.ජ.ත්‍රි.ගු.මා. 744 පිටුව. / සංයුත්තනිකාය - (2006). මු.ජ.ත්‍රි.ගු.මා. 38, 126, 302 පිටුව.

¹⁸ මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථා - (1943). හේ.මු. 312 පිටුව.

¹⁹ it is ti be noted that commentary - type expositions are found in the first four Nikayas - Abenayake, Oliver (1984). *A Textual and Historical Analysis of Khuddakanikaya*. colombo. p. 157

²⁰ there is clear evidance that some parts of the commentaries are very old, perhaps even going back to the time of the Buddha... - Norman K. R. (1998). *A History Of Indian Literature Vol. III*. Wiesbaden: Otto Harrossowitz. p. 119

²¹ Discussions about the interpretation of the abstruse utterances of the graet teachers were frequent and the raison detre of the development of the Buddhist literature, particularky of the commentaries, is to be traced in these discussions - Law B. C. (1933). *History Of Pali Literature II*. London: Trubner & Co. Ltd. p. 394

²² earliest beginnings of exegeticle literature can be traced to the canon itself. They are in the nature of answers to questions. There are numerous instances in the Nikayas where the Buddha (and in his absence his leading disciples) are approached for clarification of various doctrinal points. - Malalasekara. G.P. (ed.) (1967). *Encyclopedia of Buddhism vol I*. fascicle 2, Ceylon: The Government press. p. 336

²³ In the Sutta Vibhanga not only is a verba commentary of the text of each rule given, but also an account of the incident which led to its promulgation. - *Ibid*. p. 337

²⁴ වන්දරතන හිමි, ලබුහේන්ගොඩ (2006). පාළි අට්ඨකථා සාහිත්‍යය. එම. 31 පිටුව.

²⁵ තප් පඨම සංගීතියං සංගීතක්ඛ අසංගීතක්ඛ සබ්බමි සමොදානෙත්වා උභයාති පාතිමොකධාති ටො විභංගාති ආච්චසතිකඛධාති සොළසපරිවාරාති ඉදං විනය පිටකං නාම - විනයට්ඨකථා - (1929). හේ.මු. 10 පිටුව.

²⁶ The old commentary, which is really analysis of words (pada – Bhajaniya). This defines the Patimokkha rule word by word, giving for the most part, an explanation in the form of a list of synonyms. - Norman K. R. (1998). *A History Of Indian Literature Vol. III*. op.cit. p. 18

²⁷ word for word explanation - Hinuber, Oskar Von (1996). *A Handbook Of Pali Literature*. New York: Walter de Gruyter. p. 13

²⁸ හික්කුති හික්කකොති හික්කු හික්කාවරියං අස්සුපගනොති හික්කු හික්කපටධරොති හික්කු සමඤ්ඤාය හික්කු පටිඤ්ඤාය හික්කු එහි හික්කුති හික්කු තිති සරණගමනොති උපසම්පනෙනාති හික්කු හදො හික්කු සාරො හික්කු සෙධො හික්කු අසෙධො හික්කු සමගොන සංඝොන ඤ්ඤති වතුපොන්න කමොන අකුපොන ධානාරහෙන උපසම්පනෙනාති හික්කු. තත්‍ර යොයං හික්කු සමගොන සංඝොන ඤ්ඤති වතුපොන්න කමොන අකුපොන ධානාරහෙන උපසම්පනෙනා අයං ඉමෙසං අපො අධිපොතො හික්කුති. - පාරාජිකාපාළි (2005). බු.ජ.ත්‍රි.ගු.මා. 56 පිටුව.

²⁹ මෙට්‍රිකධමෙමො නාම යො සො අසඬමෙමො ගාමධමෙමො වසලධමෙමො දුට්ඨලං මදකත්තිකං රහස්සං ආයංආයසමාපත්ති, එසො මෙට්‍රිකධමෙමො නාම - එම. 66 පිටුව.

³⁰ පාවිත්තියපාළි (2006). බු.ජ.ත්‍රි.ගු.මා. 224 පිටුව.

³¹ හික්කුං පනෙව කුලං උපගතත්ති කුලං නාම වත්තාරී කුලාති බත්තිය කුලං බ්‍රාහ්මණ කුලං වෙස්සකුලං සුඤ්ඤකුලං. උපගතත්ති තස්ස ගතං, සුචං නාම යං කිඤ්ඤි පහෙණකප්ඵාය පටියනං, මත්තං නාම යංකිඤ්ඤි පාටේයප්ඵාය පටියනං. අභියඨුං පවරෙයප්ඵායි යාවතකං ඉච්ඡති තාවතකං ගණාහිත, ආකඤ්චානෙනාති ඉච්ඡමානෙන. ආත්තිපතපුරා පටිගහෙනඤ්ඤාති ආත්තො පනතපුරා පටිගහෙනඤ්ඤාති. තතො වෙ උත්තරී පටිගහෙනායාති තත්තාරී පටිගහෙනාති, ආපත්ති පාවිත්තියස්ස - එම. 224 පිටුව.

³² බොධිකථා, අජපාලකථා, මුච්චිත්ඤකථා, රාජායතනකථා, බුහ්මායාවතකථා, පඤ්චවග්ගියකථා, පච්චජ්ජාකථා, මාරකථා යනාදී වගයෙන් ශාසනික සංසිද්ධි පිළිබඳ වාර්තාකරණයක් ඇතුළත් වේ.

³³ වන්දරතන හිමි, ලබුහේන්ගොඩ (2006). පාළි අට්ඨකථා සාහිත්‍යය. කොළඹ: සමයවර්ධන මුද්‍රණශිල්පියෝ. 32 පිටුව.

³⁴ මහාවග්ගපාළි - (2006). බු.ජ.ත්‍රි.ගු.මා. 250 පිටුව.

³⁵ එම. 252 පිටුව.

³⁶ පරිවාරපාළි - (2006). බු.ජ.ත්‍රි.ගු.මා. 2 පිටුව.

³⁷ එම. 6 පිටුව.

³⁸ වන්දරතන හිමි, ලබුහේන්ගොඩ (2006). පාළි අට්ඨකථා සාහිත්‍යය. එම. 24 පිටුව.

³⁹ එම. 23 පිටුව.

⁴⁰ එම. 24 පිටුව.

⁴¹ විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණන්ති ආවුසො වුච්චති. කිත්තාවතා නු බො ආවුසො විඤ්ඤාණන්ති වුච්චති" ති ? විජානාති විජානාතීති බො ආවුසො, තස්මා විඤ්ඤාණන්ති වුච්චති. කිඤ්ඤා විජානාති : සුඛන්තිපි විජානාති, දුක්ඛන්තිපි විජානාති, අදුක්ඛම සුඛන්තිපි විජානාති. විජානාති විජානාතීති බො ආවුසො, තස්මා විඤ්ඤාණන්ති වුච්චති. - මජ්ඣිමනිකාය - (2006). බු.ජ.ත්‍රි.ගු.මා. 686 පිටුව.

⁴² කතමො නු බො අයෙස සකකායො වුත්තො හගවතාති. - එම. 702 පිටුව.

⁴³ එකමන්තං නිසිනෙනා බො විසාබො උපාසකො යාවතකො අහොසි ධම්මදින්නාය හික්කුතියා සඬං කථාසලලාපො, තං සඬං හගවතො ආරොචෙසි. එවං වුත්තො හගවා විසාබං උපාසකං එතසවොච : පණ්ඩිතා විසාබ ධම්මදින්නා හික්කුති.

මහාපඤ්ඤා විසාබ ධම්මදින්නා හික්කුති. මමඤ්චිපි තං විසාබ එතමත්තං පුච්චෙය්‍යාසාසි, අහමි තං එවමෙවං බ්‍රහ්මකරෙය්‍යං යථා තං ධම්මදින්නාය හික්කුතියා බ්‍රහ්මකතං. එසො මෙවෙනස්ස අපො. එවමෙතං ධාරෙහිති. - එම. 116 පිටුව.

⁴⁴ මෙම සුත්‍රයේදී ලෝමසකංගිය තෙරුන් වෙත එළඹෙන වන්දන නම් දිවා සුත්‍රනෙමේ හද්දෙකරත්තය පිළිබඳ උද්දෙසය හා විභංගය පිළිබඳ විමසයි. එහිදී ඔහු මුදුන් වහන්සේ විසින් තවතිසා දෙවියන් සදහා දේශනා කරන ලද හද්දෙකරත්තය පිළිබඳ උද්දේසය හා විභංගය අනුරෝන් උද්දේසය පමණක් කියා අනුරුදන් වෙයි. පසුදිනේ ලෝමසකංගිය තෙරුන් වහන්සේ මුදුන් වෙත එළඹ හද්දෙකරත්තයාගේ විභංගයද දැන ගත්හ. "ධාරෙසි තං හික්කු, හඤ්ඤකරත්තස්ස උඤ්ඤසඤ්ච විභංගාඤ්චාති ?" මජ්ඣිමනිකාය - (2006). බු.ජ.ත්‍රි.ගු.මා. 424 පිටුව.

⁴⁵ අතිතං නානාවාගමෙය්‍ය - නසට්ඨකඤ්චො අනාගතං යද්දතිතං පහීතං තං - අප්‍රාප්තඤ්චො අනාගතං පච්චුප්පනඤ්චො යො ධම්මං - තස්ස තස්ස විපස්සති අයංගිරං අසංකුප්පං - තං විච්චාමනුමුච්චාගෙ අපේච කිච්චං ආතප්පං - කො ජඤ්ඤා මරණං සුචෙ නහි නො සංගරනෙනා - මහාසෙතෙන මච්චුනා එවං විහාරිං ආනාපිං - අභොරත්තමතඤ්චං තං වෙ හඤ්ඤකරනොති - සනො ආවිකිතෙ මුතීති - එම. 424 පිටුව.

⁴⁶ කථඤ්චො හික්කු, පච්චුප්පනෙසු ධම්මෙසු සංගිරති : ඉධ හික්කු, අස්සුතවා පුට්ඨ්චන්තො අරියානං අදස්සාවි අරියධම්මස්ස අකොච්චො අරධම්මෙ අවිනිතො සපුරිසානං අදස්සාවි සපුරිස ධම්මස්ස අකොච්චො සපුරිසධම්මෙ අවිනිතො රූපං අත්තො සමනුපස්සති, රූපවත්තං වා අත්තානං, අත්තති වා රූපං, රූපස්මිං වා අත්තානං..... එම. බො හික්කු පච්චුප්පනෙසු ධම්මෙසු සංගිරති. - එම. 428 පිටුව.

⁴⁷ එතදගං හික්කවෙ මම සාවකානං හික්කුතං සඤ්චිතෙන භාසිතස්ස විජාරෙත අස්සං විභජනානං යද්දං මහාකච්චායනොති. - අංගුත්තරනිකාය - (2006). බු.ජ.ත්‍රි.ගු.මා. 46 පිටුව.

⁴⁸ සාරිපුත්තො හික්කවෙ, පහොති වත්තාරී අරියසච්චාති විජාරෙත ආවිකිතං දෙසෙතුං පඤ්ඤාපෙතුං පට්ඨපෙතුං විචරිතුං විභජතුං උත්තානිකාතුන්ති. - මජ්ඣිමනිකාය - (2006). බු.ජ.ත්‍රි.ගු.මා. 512 පිටුව.

⁴⁹ කතමාවාටුසො ජරා : යා තෙසං තෙසං සත්තානං තඤ්චි තඤ්චි සත්තනිකායෙ ජරා ජරණතා බණ්ඩිචං පාලිචං වලිත්තවතා ආයුතො සංහාති ඉඤ්ඤානං පරිපාකො අයුං වුච්චතාවුසො ජරා. - එම. 514 පිටුව.

⁵⁰ වන්දරතන හිමි, ලබුහේන්ගොඩ (2006). පාළි අට්ඨකථා සාහිත්‍යය. එම. 28 පිටුව.

⁵¹ ගමගේ, අරුණ කේ. (2010). ථෙරවාදී පර්යේෂණ ක්‍රමවිද්‍යාව. පුවත්පිටිය: පාලි හා බෞද්ධ අධ්‍යයන ආයතනය, මාගධි. 13 පිටුව.

⁵² පටිසම්භිදාමග්ගප්පකරණ - (2006). බු.ජ.ත්‍රි.ගු.මා. - පිටුව.

⁵³ නිඤ්ඤෙසො පටිසම්භිදාමග්ගො .... අභිධම්මපිටකස්මිං යෙව සඤ්චං ආරොපයිංසුති දීඝභාණකා වදන්ති. - දීඝනිකායට්ඨකථා - (1918). හේ.මු. 11 පිටුව.

⁵⁴ The whole text is full of commentary – type expositions.... our assumption that the patisambhidamagga is a commentarial work, even though it was included in the canon in a later period. - Abenayake, Oliver (1984). *A Textual and Historical Analysis of Khuddakanikaya*. op.cit. p. 162

⁵⁵ පටිසම්භිදාමග්ගප්පකරණ - (2006). බු.ජ.ත්‍රි.ගු.මා. 112 පිටුව.

⁵⁶ එම. 112 පිටුව.

⁵⁷ කේ. ආර්. නෝමන් දක්වන ආකාරයට නිද්දෙසපාළිය ත්‍රිපිටකයට අයත් පැරණි අටුවාවකි. The Maha – Niddesa is a commentary upon the Atthakavagga of the Sutta Nipata, ... The fact that these two commentaries are considered to be canonical shows that they must be very old, for the Teravada tradition. - Norman K. R. (1998). *A History Of Indian Literature Vol. III*. op.cit. p. 84
 ඔස්කාර් වොන් හින්සුබර් පවසනුයේ නිද්දේසය සුන්තවිභංගය හැරුණු කොට පාලි ත්‍රිපිටකයට ඇතුළත් වූ එකම අවධිකථාව බවයි. "This is the only commentary besides the Suttavibhanga that has been included in to the canon. - Hinuber, Oskar Von (1996). *A Handbook Of Pali Literature*. op.cit. p. 59

⁵⁸ වන්දරනන හිමි, ලබුහේන්ගොඩ (2006). පාළි අවධිකථා සාහිත්‍යය. එම. 35 පිටුව.

⁵⁹ සුන්තනිපාතය (2006). බු.ජ.ත්‍රි.ගු.මා. 242 පිටුව.

⁶⁰ මහානිද්දෙසපාළි (2006). බු.ජ.ත්‍රි.ගු.මා. 1 පිටුව.

⁶¹ පශ්චාත්තන අවධිකථාවන් තරම් පරිණත ලක්ෂණ නිද්දේසයේ දක්නට නොලැබේ. ව්‍යාකරණ විවරණ, අමතර කරා පුවත් ආදිය එහි නොමැත. එහි අර්ථකථන රටාවද පාලි අවධිකථා ශෛලියෙන් තරමක් වෙනස්ය මෙයින් පැහැදිලි වනුයේ එය මුල් යුගයේදී අටුවාවක් ලෙස පැවතනද පසුකාලීනව ත්‍රිපිටකයට අයත් කෘතියක් වශයෙන් සලකන ලද බවයි. " As in the commentaries written in and after the 5th century A.D. a grammatical terminology is not found in the Niddesa.

While the commentaries are full of anecdotes and didactic stories, the niddesa hardly represent them. As a commentary, it is obvious that the Niddesa is not as mature as the later commentaries. Its way of commenting is somewhat different from that of the other commentaries. Hence in the course of time, it was considered as a canonical text. - Abenayake, Oliver (1984). *A Textual and Historical Analysis of Khuddakanikaya*. op.cit. p. 158

⁶² It is a sort of word – for – word comment or gross on the atthakavagga of the Sutta Nipata. - Law B. C. (1933). *History Of Pali Literature II*. op.cit. p. 282 – 283

⁶³ ගමගේ, අරුණ කේ. (2010). ථෙරවාදි පර්යේෂණ ක්‍රමවිද්‍යාව. එම. 13 පිටුව.

⁶⁴ මහානිද්දෙසපාළි (2006). බු.ජ.ත්‍රි.ගු.මා. 476 / 556 පිටුව.

⁶⁵ කණණිකං කණණිකං සටං සටං ගොච්ඡකං ගොච්ඡකං කප්වා අපුද්ධාරවසෙන කුසලාදිධමේ දසොනො .... - ධම්මසංගණිප්පකරණ (2006). බු.ජ.ත්‍රි.ගු.මා. 339 පිටුව.

⁶⁶ කතමෙ ධම්මා සුඛාය වෙදනාය සම්පසුතා : කාමාවචරකුසලතො චතාරො සොමනසසහගත විතකුප්පාද, අකුසලකො චතාරො, චතාරො, කාමාවචර කුසලසා විපාකතො ච කිරියතො ච පඤ්ඤා, රූපාවචරනිකවකුකකප්පාතා කුසලතො ච විපාකතො ච කිරියතො ච, ලොකුතාරනිකවකුකකප්පාතා කුසලතො ච විපාකතො ච, එපුප්පතං සුඛං වෙදනං ධපෙචා, එමෙ ධම්මා සුඛාය වෙදනාය සම්පසුතා. - එම. 500 පිටුව.

⁶⁷ පඤ්චකඤ්ඤා : රූපකඤ්ඤා වෙදනාකඤ්ඤා සඤ්ඤාකඤ්ඤා සංඝාරකඤ්ඤා විඤ්ඤාණකඤ්ඤා. තප් කතමො රූපකඤ්ඤා : යං කිඤ්චි රූපං අනිතානාගතපච්චුප්පතං අඤ්ඤාතං වා බහිද්ධා වා මඤ්චකං වා සුබ්බමං වා හීනං වා පණීතං වා යං දුරෙ සන්තිකෙ වා තදෙකඤ්ඤා අභිසංඤ්ඤාහිතා අභිසංඤ්චිතවා, වුච්චති රූපකඤ්ඤා. - විභංගප්පකරණ - (2006). බු.ජ.ත්‍රි.ගු.මා. 2 පිටුව.

⁶⁸ වන්දරනන හිමි, ලබුහේන්ගොඩ (2006). පාළි අවධිකථා සාහිත්‍යය. එම. 36 - 37 පිටුව.

⁶⁹ හිම (1919). කේ.මු. 535 පිටුව.

⁷⁰ වන්දරනන හිමි, ලබුහේන්ගොඩ (2006). පාළි අවධිකථා සාහිත්‍යය. එම. 38 පිටුව.

